

BIJLAGE Rapportage tweede helft 2017

Land	Brazilië
Datum	18 – 22 september 2017
Missieleiding	Hulpbronnen gezant Dirk Jan Koch
Type missie	Economische missie
Delegatie	Waterbeheer, afvalmanagement
Achtergrond	Activiteiten van het Dutch Water & Mining Platform, NWP

Samenvatting

Een dijkdoorbraak in 2015 bij de Samarco ijzermijn in Mariana (Minas Gerais) veroorzaakte grote milieuschade en had schadelijke gevolgen voor de volksgezondheid door de verspreiding van toxische stoffen via modder, afval en water. In totaal zijn 230 gemeenten in een gebied van 86 km² getroffen door deze ramp. Een aanzienlijk budget is beschikbaar gesteld voor herstel van de schade en investeringen die herhaling moeten voorkomen, via een stichting (Renova) die belast is met coördinatie en uitvoering van werkzaamheden. Het Nederlandse economische netwerk in Brazilië, bestaande uit het CG Rio de Janeiro en het Netherlands Business Support Office (NBSO) in Belo Horizonte, ziet kansen voor Nederlandse bedrijven verenigd in het Dutch Water & Mining Platform, dat wordt ondersteund door het Netherlands Water Partnership (NWP) en organiseerde een missie om zakelijke mogelijkheden te verkennen. Het doel van deze verkennende missie was om kansen te identificeren in de uitvoering van de herstelwerkzaamheden in de Vale do Rio Doce regio in Brazilië. Naast verkenning van kansen was ook het presenteren en promoten van beschikbare Nederlandse expertise aan Braziliaanse stakeholders een belangrijke doelstelling van de missie.

Belangrijkste onderdelen programma

Gedurende het bezoek van één week werden 15 bijeenkomsten georganiseerd voor de deelnemers. Voor een deel stond het bezoek in het teken van de gevolgen van de Samarco-ramp. Daarnaast werden ook gesprekken georganiseerd met andere potentiële partners, zoals mijnbouwbedrijven, bedrijven in de watersector en overheden die te maken hebben met een droogteprobleem in het noorden van Minas Gerais.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Vanwege de specifieke context van het bezoek is uitgebreid stilgestaan bij het belang van MVO, betrokkenheid van lokale bevolkingsgroepen en bescherming van hun rechten, o.a. door een ontmoeting met vertegenwoordigers van relevante lokale NGO's als onderdeel van het programma.

Maatschappelijke uitdagingen

De missie legde een duidelijk verband tussen de gestelde maatschappelijke uitdagingen rondom mijnbouw in Brazilië en de presentatie van relevante Nederlandse kennis en kunde, met het oog op het vertalen van een Nederlandse bijdrage aan herstel en preventie in zakelijke kansen.

Resultaten en follow-up

De missie heeft een duidelijk beeld gegeven van de wensen en behoeften van bezochte Braziliaanse partijen. Op korte termijn heeft de missie concrete aanknopingspunten opgeleverd voor bedrijven die gevraagde diensten en advies kunnen leveren. Voor de langere termijn is op diverse terreinen (o.a. afvalwaterzuivering, efficiënt watergebruik, drinkwatervoorziening en management van afvalwater uit de mijnbouw) interesse geïdentificeerd voor verdere samenwerking. Gekeken wordt naar mogelijkheden om een consortium van Nederlandse aanbieders te ondersteunen vanuit RVO.

Land	Canada
Datum	2 – 6 oktober 2017
Missieleiding	Watergezant Henk Ovink
Type missie	Economische missie
Delegatie	20 bedrijven uit de volgende sectoren: water, infrastructuur, zorg en landbouw
Achtergrond	De missie was gericht op 'Resilient Cities': de stedelijke ontwikkelingen op het gebied van watervoorziening, stadsplanning, infrastructuur en deed de steden Toronto en Vancouver aan

Samenvatting

Het doel van de missie was het versterken van de internationale samenwerking en de handelsrelatie met Canada op het gebied van Resilient Cities. De economische missie was een opvolging van de missie met thema *resiliency* ten tijde van het staatsbezoek in 2015. Door wederom voor dit thema te kiezen wordt een strategische, langdurige, op kansrijke thema's gebaseerde economische relatie met Canada opgebouwd. Deze relatie moet resulteren in samenwerkingsverbanden, contracten, en investeringen in Canada en Nederland. Tijdens deze missie sloot het bedrijf Groundwater Solutions een contract ter waarde van EUR 194,400 met Waterfront Toronto voor voor bodemstabilisatie met gebruik van innovatieve Nederlandse technieken.

Deltares bekijkt de mogelijkheid met de gemeente Brampton een aantal workshops over floodmanagement en hun River Walk project te organiseren. De Dutch Cycling Embassy is uitgenodigd om deel te nemen aan de Ontario Bike Summit. Verder stond deze missie in het teken van coalities smeden (Toronto) en verkennen (Vancouver).

Belangrijkste onderdelen programma

In Toronto kreeg de bedrijvendelegatie een rondleiding langs het Waterfront (tender van 1,25 miljard euro) en werd middels matchmaking en een handelsdiner in contact gebracht met relevante *counterparts*. Aanvullend werd een High Level Panel "Resilient Urbanization by Design" georganiseerd. Met workshops werden de uitdagingen van Toronto geadresseerd.

In Vancouver concentreerde het programma zich rondom de *resiliency* vraagstukken van de Fraser River Basin. De bedrijven kregen een briefing over de plaatselijke situatie en economische kansen in West Canada en rondleiding door kwetsbaar stedelijk gebied. Na een netwerklunch op de residentie werd een speciale workshop met Canadese overheden, kennisinstellingen en bedrijven georganiseerd. Aansluitend vond matchmaking plaats en een netwerkborrel. De missie werd afgesloten met een bezoek aan het 'Flood Committee Fraser Basin Council'.

Ovink volgde een groot gedeelte van het bedrijvenprogramma. Hij voerde daarnaast bilaterale gesprekken met:

- de lokale Minister of Environment and Climate Change for Ontario Chris Ballard over een verlenging van de reeds bestaande MoU op het gebied van milieu tussen Ontario en het ministerie van IenM;
- met de Toronto Chief Resilience Officer, Elliott Capell, Ontario Special Advisor for Climate Change, John Godfrey en met Lou di Geronimo van Toronto Water over de mogelijke inzet van Nederlandse bedrijven bij de ontwikkeling van het Waterfront Toronto;
- een kennismakingsgesprek met de burgemeester van Brampton, over de Brampton River Walk ontwikkeling.
- de Deputy Minister of Environment van Vancouver Mark Zacharias;
- Steve Litke, Senior Projectmanager Watersheds bij Fraser Basin Council en Professor Kees Lokman van de UBC School of Landscape Architecture te Vancouver.
- Hoofd afdeling Planning van de gemeente Vancouver, Gil Kelley en Deputy Resiliency Officer Micah Hilt te Vancouver.

Ovink gaf twee gastcolleges:

- In Toronto tijdens de Expo for Design, Innovation & Technology (EDIT) over 'Water, climate, cities, design, rebuilding, preparedness, resilience, security, disasters'.
- In Vancouver werd op Simon Fraser University een gastcollege gegeven over o.a. zeespiegelstijging, de Nederlandse aanpak en ervaringen in de VS.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

RVO heeft de deelnemende bedrijven in de briefing over de missie geïnformeerd over MVO en aangegeven hoe bedrijven MVO in hun onderneming konden toepassen.

Maatschappelijke uitdagingen

Net als Nederland heeft Canada in toenemende mate te maken met de gevolgen van klimaatverandering. Verslechtering van watervoorziening en cycli van overstromingen, droogte en watervervuiling nemen toe. Voor de komende vijf jaar heeft de Canadese federale overheid 3.4 miljard dollar gepland om klimaatverandering te bestrijden. Tegelijkertijd groeien steden zoals Toronto hard, waardoor de druk op beschikbare voorzieningen toeneemt.

De Nederlandse geïntegreerde aanpak van economische groei, stedelijke uitbreiding en de bescherming van natuurlijke systemen kan Canada helpen om zijn steden te beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Deze Nederlandse oplossingen zullen bijdragen tot de kwaliteit en levensduur van het Canadese stadslandschap en de kwaliteit van het leven daarin.

Follow-up

Een nieuwe economische missie kan ter opvolging in 2019 of 2020 plaatsvinden, eventueel voorafgegaan door een innovatiemissie. Momenteel wordt nog verkend om in de loop van 2018 met een nieuw bezoek van watergezant Ovink –eventueel met bedrijven- de relatie verder te versterken.

Land	Portugal
Datum	10 – 12 oktober 2017
Missieleiding	Minister Ploumen
Type missie	Uitgaande economische missie
Delegatie	34 bedrijven en onderzoeksinstituten uit de sectoren Luchtvaart en Energie
Achtergrond	De missie werd parallel aan het Staatsbezoek Portugal uitgevoerd.

Samenvatting

De parallelle economische missie onder leiding van Minister Ploumen bestond uit 35 bedrijven en instellingen uit de sectoren lucht- en ruimtevaart en duurzame energie & milieutechnologie. De lucht- en ruimtevaartmissie, de grootste tot dusverre op dit gebied, richtte zich vooral op een nog nauwere samenwerking met de bedrijven OGMA en Embraer in Portugal en de mogelijkheden voor het Nederlands bedrijfsleven op het gebied van luchthavenuitbreiding in Lissabon en omgeving. Voor de missie duurzame energie & milieutechnologie is Portugal interessant, omdat Portugal een voorloper is op het gebied van hernieuwbare energie en ernaar streeft het aandeel hernieuwbare energie tot 2020 te laten groeien tot 60%. Het programma van de parallelle economische missie omvatte onder meer bedrijfsbezoeken, ronde tafels, 'matchmaking' en een Trade Lunch.

De doelen van de parallelle economische missie zijn bereikt: de missie heeft geleid tot nieuwe contacten, kansen en vooruitzichten in de bilaterale economische relatie en er heeft een intensivering plaatsgevonden van waardevolle contacten en gezamenlijke activiteiten tussen bedrijven en kennisinstellingen, die bestendigd zijn in een aantal getekende MoU's en LoI's.

Belangrijkste onderdelen programma

De 'airport & aerospace' missie bezocht de luchthavenexploitant ANA in Lissabon samen met Minister Ploumen de militaire vliegbasis in Montijo en de bedrijven OGMA en Embraer. De missie had sessies over MRO (maintenance, repair and overhaul) en rondetafels over innovatie op luchthavens. De energiemissie bezocht het bedrijf EFACEC. Daarnaast hadden beide sectoren matchmakingafspraken en vond er een Trade Lunch plaats met ruim 160 personen bestaand uit deelnemers van de parallelle economische missie, hun netwerk contacten en overige genodigden uit het Portugees-Nederlands economisch netwerk, met name uit de focussectoren 'airport & aerospace' en duurzame energie en milieutechnologie. Er werden MoU's en LoI's getekend op het gebied van MRO (maintenance, repair & overhaul) van vliegtuigen, duurzame energie, 'blue economy' en onderwijs/ICT. Minister Ploumen voerde bilaterale gesprekken met de Portugese minister van Planning en Infrastructuur.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Niet aan de orde gekomen.

Maatschappelijke uitdagingen

- Kankeronderzoek:
Verdieping van de bilaterale samenwerking door bezoek aan Champalimaud, de geavanceerde Portugese onderzoeksstichting gericht op neurowetenschappen en oncologie, die reeds contacten met NLse kennisinstellingen onderhoudt. De stichting en het Medisch Centrum van de Erasmus Universiteit Rotterdam (Erasmus MC) en het NLs Kankerinstituut (NKI) in Amsterdam werken samen op het gebied van de behandeling van darmkanker.
- Clean energy:
Kennisuitwisseling tussen bedrijven op het gebied van opwekking van duurzame energie (getijden en zon), energietechnologie, efficiency/besparing en infrastructuur. De Portugese energiemarkt wordt al voor meer dan de helft voorzien van hernieuwbare energie, de ambitie van NL ligt voor 2020 op 13%.
- Luchtvaart-ontwikkelprogramma's:
Samenwerking bij ontwikkelprogramma's voor bestaande en nieuwe toestellen, vooral op het gebied van composieten, hittebehandelingen, bekabeling en de levering van onderdelen voor assemblage.

Resultaten en follow-up

Op het gebied van MRO (maintenance, repair & overhaul) van vliegtuigen, duurzame energie, blue economy en onderwijs/ICT werden twee MoU's en twee LoI's getekend.

Nederlanders en Portugezen zijn via de (sociale) media opnieuw attent gemaakt op wat onze beide landen economisch aantrekkelijk en/of kansrijk maakt. Er is over en weer belangstelling gewekt om te bezien of we samen posities kunnen bepalen in Europa. De missie kan leiden tot vervolgvactiteiten, ook op andere terreinen, zoals met de Web Summit in november 2017, waaraan tal van Nederlandse start-ups en investeerders hebben deelgenomen. Het bezoek aan het kankerinstituut Champalimaud heeft laten zien dat er waardevolle contacten zijn tussen Portugese en Nederlandse kennisinstellingen, waarvan wordt bezien hoe deze kunnen worden uitgebouwd.

Land	Kazachstan
Datum	21 - 23 juni 2017
Missieleiding	Minister Kamp
Type missie	Handelsmissie
Delegatie:	Officiële delegatie en bedrijven uit de sectoren agrofood, energie en water
Achtergrond	Missie vond plaats ter gelegenheid van de Nationale dag in het kader van de Nederlandse deelname aan de Expo Astana 2017 'Future Energy'

Samenvatting

Met de missie werden de doelstellingen positioneren van Nederland als energieland, aanhalen van de handelsbelangen en promoten van specifieke technologie voor duurzame energie in Kazachstan behaald. Zo is niet alleen een bezoek van de premier aan Nederland besproken, ook vonden tijdens de Expo Astana 2017 'Future Energy' gesprekken en ontmoetingen op hoog politiek niveau plaats. De combinatie van de receptie van Shell, dat als enige bedrijf over een eigen Expo-paviljoen beschikte, met de viering van Koningsdag was voor beide partijen van grote toegevoegde waarde. Daarnaast werd aandacht gevraagd voor mensenrechten en de *rule of law*. Van Nederlandse zijde namen 27 bedrijven en instituten deel.

Belangrijkste onderdelen programma

Er werden bilaterale gesprekken gevoerd met premier Sagintayev, de minister van Landbouw Myrzakhmetov, de minister Energie Bozymbajev, zijn viceminister Magaoeov en de viceminister van Investering en Samenwerking Chairov.

Het bezoek werd aangegrepen om de derde Joint Business Council op basis van het MoU uit 2014 tussen VNO-NCW, Shell, KazMunaiGas en de Kazachse Chamber of International Commerce te houden. Tevens vond in de marge hiervan een kort onderhoud met CEO Ben van Beurden plaats.

In de 30ste algemene vergadering van de Foreign Investment Council (FIC) werd een directe dialoog gevoerd tussen de Kazachstaanse autoriteiten en buitenlandse investeerders op gebied van investeringsactiviteiten en investeringsklimaat. Deze FIC, waaraan 35 grote buitenlandse bedrijven deelnamen, werd geleid door president Nazarbayev.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Aansluitend bij de Kazachse moderniseringsagenda en de lange-termijn relatie tussen Nederland en Kazachstan benadrukte minister Kamp het belang van transparantie, publieke verantwoording, rechtsstatelijkheid en MVO voor bedrijven. Minister Kamp sprak bij deze gelegenheid de wens uit dat Kazachstan zou deelnemen aan de *Voluntary Principles on Security and Human Rights*. Premier Sagintajev zei toe dit initiatief te zullen bestuderen.

Maatschappelijke uitdagingen

Een aantal interculturele teams van Kazachse en Nederlandse studenten werkten aan antwoorden op Kazachse, maatschappelijke uitdagingen die drie Nederlandse bedrijven in hun bilaterale relatie tegen komen. De uitdagingen lagen op het gebied van waterbeheer en energie.

- Team Witteveen + Bos: 'Aquamotion'. Dit project wil waterbeschikbaarheid en betaalbaarheid in Kazachstan garanderen door *water-wise communities* te creëren. Het doel van deze gemeenschappen is het verminderen van gebruik, het hergebruiken en het behouden van water. Het project wil elk nieuw gebouw in Almaty uitrusten met een decentraal wateropslagsysteem, waardoor het watergebruik circulair kan worden.
- Team Delphy: 'House 4 Future' (H4F). Tuinbouwproject gericht op het ontwikkelen en toepassen van kennis en ervaring in deze sector om voedselzekerheid- en kwaliteit in Kazachstan te stimuleren. Het voorstel van dit team is om (1) een online community platform op te richten en (2) een fysiek *training and research centre (TRC)* te bouwen in Almaty.

- Team Staay Food Group / Philips: 'LED it grow'. De introductie van het telen van sla via Vertical Farming in grote supermarkten, hogescholen en universiteiten. Naast een innovatieve manier van voedselproductie draagt hun voorstel bij aan (1) kennis en educatie onder professionals en consumenten, (2) verhoogd bewustzijn over hoge kwaliteit voedsel en gezondheid en (3) groei van de sector door meer bedrijvigheid. Hiermee speelt dit project ook in op de uitdagingen in Kazachstan omtrent voedselzekerheid.

In het kader van de Joint Business Council bleken presentaties van Nederlandse bedrijven op gebied van waterbeheersing, afval(water)verwerking, logistiek, toepassing van satellietgegevens en IT te kunnen rekenen op Kazachse belangstelling.

Resultaten en follow-up

Op basis van uitspraken van de Kazachse premier, die bevestigde dat Kazachstan naar Nederland kijkt om de productie in de agrofoodsector te vergroten en daardoor een belangrijke leverancier van China te worden, zijn de kansen voor de Nederlandse bedrijven in deze sector vergroot. De goede resultaten van de agromissie naar Kazachstan in september onderstreepten dit belang.

Dankzij gesprekken met de Kazachse premier vonden in september de ondertekening van een World Wild Life Nederland-programma voor de herintroductie van Siberische tijgers en een persconferentie waarin Astana als eerste stop in de '80 Day Race' voor *emission-free vehicles race* werd aangekondigd, plaats.

Land	Vietnam
Datum	9 – 11 juli 2017
Missieleiding	Minister-president Rutte, minister Ploumen, staatssecretaris Dijkma, staatssecretaris van Dam
Type missie	Inkomende economische missie
Delegatie	Diverse kabinetsleden en 120 ondernemers uit de sectoren water, maritiem, landbouw, logistiek, <i>life sciences and health</i> en <i>construction</i>
Achtergrond	Inkomend bezoek van premier Phuc aan NL op uitnodiging van premier Rutte

Samenvatting

Het bezoek van premier Phuc onderstreepte de goede bilaterale betrekkingen en intensieve economische samenwerking. Dit paste in de Nederlandse strategie ten aanzien van Vietnam gericht op klimaatadaptatie en –mitigatie, duurzaam watermanagement, modernere landbouwmethoden, groei van handel en investeringen, bevordering veiligheid en stabiliteit in de regio, mensenrechten. De relatie met Vietnam heeft zich sinds 2012 ontwikkeld van een hulprelatie tot een handels- en investeringsrelatie.

Het bezoek resulteerde in de ondertekening op regeringsniveau van een *joint statement* gericht op samenwerking tussen de beide landen op bovengenoemde onderwerpen; een *letter of intent* tussen het Vietnamese ministerie van Landbouw en het Nederlandse ministerie van I&M over risicovermindering van natuurrampen; een *letter of intent* t.b.v. samenwerking gericht op een duurzame Mekong Delta; een *memorandum of understanding* tussen het Vietnamese ministerie van Planning en Investeringen en het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken gericht op de uitvoering van een infrastructuur-investeringsprogramma; en een *memorandum of understanding* tussen de Nederlandse en de Vietnamese regering gericht op voedselveiligheid. Daarnaast werden negen *Memorandums of Understanding* en *Letters of Intent* getekend tussen de Nederlandse en de private sector. Het laatste gebeurde tijdens een *business seminar*, waar Nederlandse bedrijven hun netwerk met Vietnamese partijen konden versterken.

Belangrijkste onderdelen programma

- Bilateraal gesprek met Minister-president Rutte;
- Diner met beide premiers, hoge kabinetsvertegenwoordigers van beide landen en enkele vertegenwoordigers van het Nederlandse bedrijfsleven;
- Bezoek aan Wageningen Universiteit & Research (voedselvoorziening, klimaatadaptatie);
- Business Forum met 40 Vietnamese overheidsvertegenwoordigers, 120 Vietnamese ondernemers en 160 Nederlandse bedrijven (*food branding, smart cities, luchthavenontwikkeling*);

- Bezoek aan *Port of Rotterdam (havenontwikkeling, watermanagement)*;
- Bijeenkomst in Parlement (ontvangst door voorzitters Eerste en Tweede Kamer).

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

In een bilateraal gesprek tussen premier Phuc en premier Rutte werd gesproken over mensenrechten, de samenwerking in de Mensenrechtenraad en het belang van vrijheid van meningsuiting. Vietnam is sinds 2012 geen OS-land meer, maar Nederland heeft de OS-netwerken gebruikt in een geslaagde transitie naar een handels- en investeringsrelatie.

Maatschappelijke uitdagingen

Tijdens de missie kwamen belangrijke maatschappelijke uitdagingen als klimaatverandering en voedselzekerheid aan de orde. De bezoeken aan de haven van Rotterdam, Wageningen Universiteit & Research en Port of Rotterdam pasten in dit kader.

Resultaten en follow-up

Tijdens de missie werden zes publieke en negen private overeenkomsten getekend. In februari 2018 wordt een handelsmissie onder leiding van de minister van BHOS georganiseerd naar Vietnam. Deze bouwt voort op de hierboven in de samenvatting genoemde resultaten van de missie.

Land	Maleisië
Datum	18 – 20 oktober 2017
Missieleiding	Maleisische Minister van Handel Mustapha
Type missie	Inkomende Economische missie
Delegatie	Bedrijven uit de sectoren digitale economie, e-commerce en hightech
Achtergrond	FTA EU-Maleisië, palmolie en de hightech sector:

Samenvatting

Doelstellingen van de ontvangst van de Maleisische minister Mustapa van Internationale Handel en Industrie waren:

- 1) een bijdrage leveren aan heropening van besprekingen door de EU met Maleisië over een vrijhandelsverdrag;
- 2) momentum vasthouden op weg naar een duurzame palmolieketen;
- 3) in algemene zin de handels- en investeringsbetrekkingen versterken, onder meer in de hightech-sector.

Minister Mustapa voerde gesprekken met de ambtelijke top van de ministeries van EZK en BZ, gevolgd door Brainport Eindhoven en een door de Maleisische Investeringsorganisatie MIDA georganiseerd business forum met bijbehorende matchmaking tussen Nederlandse en Maleisische bedrijven.

Belangrijkste onderdelen programma

Een diner met DGBEB en DGAGRO, een business forum in Amsterdam, een werkbezoek aan Brainport Eindhoven (Hightech Campus), een gesprek met MVO (de ketenorganisatie voor de oliën- en vettenindustrie).

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Gesproken werd over de inzet van Maleisië gericht op een duurzame palmolieketen. Nederland suggereerde Maleisië vaker Nederlandse en EU-parlementariërs uit te nodigen om de Maleisische inzet hiervoor over het voetlicht te kunnen brengen.

Maatschappelijke uitdagingen

- 1) Duurzame palmolieketen;
- 2) Toepassing van *smart-city* benadering in Kuala Lumpur. Philips gaf daarover een presentatie.

Op 8 en 9 februari 2018 heeft minister Kaag een economische missie naar Maleisië geleid. Hierover is inmiddels al separaat een verslag gestuurd, d.d. 23 maart 2018 (kenmerk BZ-2018.417772).